

Veljeyttä yli rajojen

Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ja Suomen kommunistisen puolueen välisten suhteiden kehittyminen ja suhde puoluehajaannukseen

JYRKI IIVONEN

ABSTRACT

Brotherhood across borders

Tensions between the Finnish Communist Party and the Soviet Communist Party have increased during the last couple of years. Concerning the split of the Finnish Communist Party the Soviet side has officially remained neutral, while it has continuously emphasized the necessity of unity. But since 1982 it has begun to criticize the party majority openly. Simultaneously the Soviet Union has increased and intensified her contacts with other Finnish parties, especially with the Social Democrats and the Center Party. Same kind of development has taken place in her relations with other non-ruling communist parties in Europe (e.g. France, Italy and Spain). It is more important and profitable for the Soviet Union to have good relations with the Finnish parties participating in the government. Thus it can be said in this case that the principle of proletarian internationalism has been replaced by the principle of peaceful coexistence.

Jokainen Suomen kommunistisen puolueen kehitystä viime vuosina seurannut tietää, että puolueen sisäinen tilanne on kenties ratkaisevasti kärjistynyt. Myös puolueen suhteista Neuvostoliiton kommunistiseen puolueeseen on keskusteltu aikaisempaa enemmän. On pantu merkille, että Neuvostoliitossa on entistä voimakkaammin arvosteltu SKP:n nykyjohtoa. Kaikki tämä on tapahtunut tilanteessa, jossa SKP:n kannatus on jo pitkään ollut laskussa ja toiminta erityisesti paikallistasolla lamaantunut.¹ Tuntuu siltä, että SKP kärsii ongelmasta, jota on kutsuttu mm. 'perinnölliseksi sairaudeksi', kyvyttömyydeksi ratkaista puoluehajaannusta (Hyvärinen 1984).

NKP:n ja SKP:n väliset suhteet ovat perinteisesti olleet hyvät ja luottamukselliset. SKP on puolueena antanut johdonmukaisesti tukensa niin NKP:n toiminnalle kansainvälisessä kommunistisessa liikkeessä kuin Neuvostoliiton tekemille ulkopoliittisille ratkaisuille. Ainoa poikkeus on Tsekkoslovakian kriisi vuonna 1968. Kun NKP 1970-luvun puolivälin jälkeen esimerkiksi arvosteli eräitä Länsi-Euroopan kommunistisia puolueita eurokommunismista, yhtyi SKP puolueena tähän arvosteluun. SKP ei myöskään kannattanut niitä kriittisiä huomautuksia, joita tehtiin Afganistanin ja Puolan tapahtumien yhteydessä (sekä Ranskan että Italian kommunistiset puolueet arvostelivat tuol-

loin Neuvostoliittoa). SKP on myös tukenut Neuvostoliiton aloitteita aseistariisunnan alueella.²

Näennäisestä yksimielisyydestä huolimatta SKP:n ja NKP:n suhteissa on myös erimielisyyksiä, jotka yleensä liittyvät SKP:n sisäisiin erimielisyyksiin. NKP:n perinteinen rooli SKP:n hajaannuksessa on ollut välittävä; se on ts. toiminut siten että SKP:n sisällä päästäisiin sellaiseen sovitteluratkaisuun, jossa puolueen perinteinen aatteellis-poliittinen linja ei muuttuisi.³ Kun sisäinen taistelu kuitenkin on jatkunut ja SKP:n lopullinen hajoaminen on käynyt yhä todennäköisemmäksi, on myös NKP joutunut ottamaan avoimemmin kantaa eri osapuoliin. Mutta tämäkin on tehty mahdollisimman peiteltyin sanakääntein.

SKP:n poliittisen aseman heikentymiseen liittyy eräs mielenkiintoinen muutos Neuvostoliiton asennoitumisessa. Niin kauan kuin SKP (SKDL) oli vahva, Neuvostoliitolle riitti yhteistyö sen ja rajatummin myös maalaisliiton (keskustapuolueen) kanssa. Mutta 1960-luvun puolivälistä lähtien on SDP:n merkitys Neuvostoliiton kannalta kasvanut. Tämän muutoksen taustalla on laajempi muutos Neuvostoliiton ulkopoliitikassa (erityisesti suhteissa Länsi-Eurooppaan): valtioiden välisten suhteiden merkitys korostuu verrattuna puolueiden välisiin suhteisiin. Muutos näkyy myös suomalais-neuvostoliittolaisissa suhteissa.

1. Rinnakkainolo ja internationalismi

Neuvostoliiton ulkopoliittisessa käytännössä voidaan erottaa kaksi toimintaperiaatetta, rauhanomainen rinnakkainolo ja proletaarinen internationalismi (Iivonen 1982, 10). Edellinen viittaa valtioiden välisiin suhteisiin: on olemassa kaksi vastakkaista yhteiskuntajärjestelmää, joiden väliset suhteet on mahdollista järjestää rauhanomaiselle tasolle. Rinnakkainoloon liittyviä pohdintoja esiintyi jo vuodesta 1915 lähtien (Lenin 21, 337—338),⁴ mutta varsinaisesti se tuli poliittiseen sanastoon vasta Stalinin kaudella. Nykyisen muotonsa se sai NKP:n 20. ja 22. edustajakokouksissa (Kubalkova-Cruickshank 1980, 206—207).

Internationalismi taas on traditionaalinen työväenliikkeen periaate, jota korostettiin jo

1800-luvulla ja joka sai uuden merkityksen Lokakuun vallankumouksen jälkeen (Kubalkova — Cruickshank 1980, 204—205). Vuoden 1917 jälkeen proletaarinen internationalismi tarkoitti kahta asiaa. Kaikkien maiden työläiset tukevat uutta neuvostovaltiota sen taistelussa olemassaolonsa puolesta. Toisaalta Neuvostoliitto antaa tukensa eri maiden työläisten taistelulle heidän pyrkiessään jatkamaan Venäjällä aloitettua kehitystä.

Neuvostoliitossa on teoreettisissa kirjoituksissa korostettu proletaarisen internationalismin ensisijaisuutta rauhanomaiseen rinnakkainoloon nähden. Internationalismi on näet pysyvä olotila, rauhanomainen rinnakkainolo vain välivaihe historian kehityksen eräässä murrosvaiheessa.⁵ Internationalismin ensisijaisuuden toteuttaminen käytännössä ei ole kuitenkaan ongelmatonta: käytännön ratkaisuja tehtäessä joudutaan huomioimaan monia seikkoja ja painottaman rauhanomaisen rinnakkainolon erityisesti rauhanomaisen rakennustyön edellytysten kannalta (Ponomarjov et al., 227). Mitä pitemmälle rakennustyö Neuvostoliitossa eteni, sitä enemmän jouduttiin painottamaan ulkoisen toimintaympäristön rauhanomaisuuden säilyttämisestä yksittäisten maiden sisäisen kehityksen kustannuksella. Eräs esimerkki tästä oli vuoden 1939 hyökkäämättömyyssopimus Neuvostoliiton ja Saksan kesken: se oli perusteltavissa Neuvostoliiton turvallisuustarpeilla (Saksaa vastaan käytävän sodan lykkääminen). Kuitenkin Saksan työväenpuolueet oli tuolloin kielletty ja useimmat niiden aktiiveista teljetty keskitysleirille.

Sosialistisen maailmanjärjestelmän syntymisen myötä valtiolliset suhteet nousivat yhä tärkeämmiksi verrattuina puolueiden ja luokkien välisiin suhteisiin. Proletaarisen internationalismin rinnalle otettiin sosialistisen internationalismin käsite (Kubalkova — Cruickshank 1980, 211). Sosialistisen maailmanjärjestelmän valtiot liittoutuivat yhteen, mutta sellaisen organisaation luominen, jossa olisivat olleet mukana myös kapitalististen maiden työväenliikkeet jäi ohimeneväksi ilmiöksi. Viimeinen tällainen, vuonna 1948 perustettu Kominform, toimi 1950-luvun puoliväliin asti. Tämän jälkeen multilateraalisten suhteiden hoito on jäänyt yhä vähemmälle.⁶

Maailmansotien välisellä kaudella toiminut Komintern oli huolehtinut tehokkaasti myös jäsenjärjestöjen sisäisistä erimielisyyksistä ja estänyt näin kansalliset poikkeamat linjastaan. Kun tällainen keskitetty ideologinen elin puuttui, pyrkivät myös aatteelliset ristiriidat kärjisty-mään. Lähtökohtana oli, että Länsi-Euroopan pitkään poliittisessa oppositiossa olleet kommunistiset puolueet pyrkivät lisäämään liikkumavaraansa sisäpolitiikassa (Boggs 1982, 19). Tämän uskottiin parhaiten käyvän päinsä korostamalla niiden itsenäisyyttä ns. hallitseviin kommunistisiin puolueisiin, ennen muuta NKP:een. Siksi nämä puolueet ottivat vain vastahakoisesti kantaa Neuvostoliiton ja Kiinan välirikoon ja tuomitsivat jyrkin sanoin Varsovan liiton toiminnan Tšekkoslovakian kriisin yhteydessä.

Ei-hallitsevat kommunistiset puolueet korostivat erilaisuuttaan myös teoreettisissa kysymyksissä. Ne katsoivat, että Venäjän vallankumouksesta ja sosialismin rakentamisesta siellä saadut kokemukset eivät sellaisenaan voineet olla ohjenuorana nykyaikaisen teollisuusyhteiskunnan kommunistisille puolueille. Syntyi sellaisia käsitteitä kuin 'eurokommunismi' ja 'historiallinen kompromissi', jotka NKP:n piirissä koettiin avoimeksi haasteeksi sen johtoasemalle ideologisissa kysymyksissä.⁷

Edellä mainitut aatteelliset erimielisyydet sekä samanaikaisesti kansainvälisissä suhteissa tapahtunut liennytyskehitys ja sitä seurannut Neuvostoliiton ulkopoliittikan aktivoituminen työnsivät puoluetason suhteita yhä enemmän taka-alalle. Poikkeuksellisen selvästi tämä on näkynyt Ranskan kohdalla. Samaan aikaan kun Neuvostoliitossa arvosteltiin Ranskan kommunisteja milloin kannanotoista Tšekkoslovakian tapahtumiin, milloin eurokommunistisista teorioista, kehittyivät Ranskan ja Neuvostoliiton valtiolliset suhteet myönteisesti. Niin de Gaulle, Pompidou kuin Giscard d'Estaingin kaudella valtiolliset suhteet olivat hyvät. Toisaalta ne huononivat heti kun Mitterand tuli presidentiksi ja kommunistit hallitukseen. Tällöin Ranska ei enää ymmärtänyt samalla tavalla Neuvostoliiton ulkopoliittisia ratkaisuja (Friend 1982, 212—235).

Vastaava kehitys on tapahtunut myös Neuvostoliiton suhteissa Espanjaan ja Italiaan, joiden molempien kommunistisia puolueita pide-

tään 'eurokommunistisimpina' (Urban 1982, Mujal-Leon 1982). Mutta yllättävää kyllä, samansuuntaista kehitystä on havaittavissa myös Suomen ja Neuvostoliiton välisissä suhteissa.

2. Puoluesuhteiden alkuvaiheet

Suomen kommunistinen puolue perustettiin Moskovassa elokuussa 1918 punakaartien tappioon päättyneen kansalaissodan jälkeen. Perustajat olivat Neuvosto-Venäjälle siirtyneitä entisiä punakaartilaisia. Puolueen toiminta keskittyi aluksi pääasiassa Moskovaan ja Pietariin; välittömänä tehtävänä oli järjestää kuntoon Venäjälle paenneiden suomalaisten olot. Vasta tämän jälkeen oli mahdollista suunnata huomio kehitykseen Suomessa.

SKP:lla oli alusta alkaen kiinteät yhteydet venäläisiin kommunisteihin. Jo SKP:n perustava kokous ilmaisi 'aatteellisen uskollisuutensa' bolševikeille ja erityisesti Leninille (Kuusinen, 12—21). Myös Lenin arvosti silloisen SKP:n korkealle: se oli aktiivisesti mukana mm. perustamassa vuonna 1919 Kommunistista internationaalia (Sobolev 1971, 50—51).

SKP antoi muutoinkin tukensa Leninin edustamalle poliittiselle linjalle. Mutta SKP oli tuolloin jo sisäisesti hajanainen. Monet Venäjälle paenneet olivat tyytymättömiä oloonsa ja arvostelivat tästä niin SKP:n johtoa kuin venäläisiäkin.⁸ Erimielisyyksiä oli myös siitä, miten suhtautua poliittiseen työhön Suomessa. Puolueen sisäiset erimielisyydet huipentuivat kesällä 1920 ns. Kuusisen klubin murhiin. Bolševikit pyrkivät sovittelemaan näitä ristiriitoja (Koronen 1977, 286—287). SKP:n johtoon valittiin myös Kominternin tarkkailijat (Bela Kun ja Karl Radek), jotka onnistuivatkin lievittämään erimielisyyksiä (Hakalehto 1966, 34).

Leninin kuoleman aikoihin kansainvälinen tilanne alkoi muuttua ja SKP:n merkitys Neuvosto-Venäjän kannalta pieneni. Stalin suuntasi päähuomion sisäiseen rakennustyöhön ja oli ulkopoliittikassaan kiinnostunut lähinnä Saksasta ja Kiinasta. SKP pysyi pienenä emigranttipuolueena, jonka toimintaa raastoivat edelleen sisäiset ristiriidat. Puolueen rooli Suomessa oli olematon 1930-luvun alkupuolelta lähtien. SKP:n asemaa heikensi entisestään 1930-luvun puoluepuhdistusten ulottaminen sen sisälle.

Sodan aikana (1939—1944) SKP ei kyennyt organisoimaan Suomeen sellaista vastarintaliikettä, joka toimi muissa Saksan rinnalla taistelevissa maissa. Sodan päättyminen teki siitä kuitenkin julkisen puolueen, joka joutui arvioimaan täysin uudelleen toimintatapaansa. SKP:n vaikutus Suomen politiikkaan oli suurimmillaan heti sodan jälkeen, vuosina 1944—1948. Erityisen tärkeä oli sen rooli suomalais-neuvostoliittolaisten suhteiden uudelleenmuotoilussa. Puolueen jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti ja toiminta oli vireätä. Mahdollisuus vaikuttaa poliittisiin päätöksiin vaikutti myönteisesti jäsenistöön: ristiriidat puolueen sisällä vähenivät huomattavasti.

Tilanne muuttui vuonna 1948, jolloin tapahtui kaksi merkittävää seikkaa. Suomen ja Neuvostoliiton kesken solmittiin YYA-sopimus. Vaikka sopimuksen hyväksyttämässä olikin Suomessa aluksi joitakin vaikeuksia, oli erityisesti J. K. Paasikiven aktiivinen rooli osoitukseksi siitä, että Suomen ja Neuvostoliiton väliset hyvät valtiolliset suhteet eivät olleet riippuvaisia yksinomaan SKP:n myötävaikutuksesta. Toinen merkittävä seikka oli SKP:n (SKDL:n) kärsimä murskaava tappio eduskuntavaaleissa. Puolue joutui oppositioon 18 vuodeksi eikä voinut enää vaikuttaa suoraan poliittiseen päätöksentekoon. Neuvostoliitto joutui tavallaan etsimään uuden poliittisen ryhmän, jonka kanssa se saattoi kommunikoida ja tuoda omat näkemyksensä suoraan päätöksentekoprosessiin. Tämä rooli tuli — pitkälle Urho Kekkosen ansiosta — maalaisliitolle.⁹

Vuosina 1948—1966 NKP:n ja SKP:n väliset suhteet olivat varsin ongelmattomat. Ei edes NKP:n 20. edustajakokouksessa tapahtunut Stalinin kauden väärinkäytösten paljastuminen aiheuttanut rasitteita suhteisiin. SKP antoi tukensa NKP:n uudelle linjalle todeten, että 'henkilöpalvonta' ei koskaan ollut mikään suuri ongelma SKP:lle (Haikara 1975, 73).

Vuonna 1966, vasemmiston vaalivoiton jälkeen, eduskuntaan tuli vasemmistoennemmistö ja SKP uudelleen mukaan hallitusyhteistyyöhön. Vaikka mukanaolo hallituksessa sinänsä antoi mahdollisuuden vaikuttaa päätöksentekoon, olivat kommunistit hallituksen sisällä vähemmistössä. Hallituspolitiikan suurista linjoista vastasivat siten sosialidemokraatit ja maa-

laisliitto. Tästä huolimatta ensiarviot hallitusyhteistyön merkityksestä olivat poikkeuksetta myönteiset (Borg — Paastela 1981, 28). Myös NKP piti SKP:n mukanaoloa hallituksessa myönteisenä. Puhuessaan SKP:n 15. edustajakokouksessa vuonna 1969 NKP:n edustaja Arvid Pelše näki hallitusyhteistyön saavutukset mittavina (Pelše 1969, 174—175). Myös SKP:n jäsenistö oli toistaiseksi suhteellisen tyytyväinen puolueen uuteen rooliin. Puolueen kannatus nousi vuoteen 1968 asti ja erityisesti nuorten ja paremmin koulutettujen osuus puolueessa kasvoi.

Vuoden 1966 vaaleihin liittyi myös NKP:n ja SDP:n suhteiden paraneminen. Väinö Tanner oli SDP:n puheenjohtajana vuosina 1957—1963. Tanneria arvosteltiin voimakkaasti niin Neuvostoliitossa kuin muissakin sosialistisissa maissa. Kun Tanner siirtyi syrjään ja hänen tilalleen valittiin Rafael Paasio, oli edellytykset normalisoitumiselle luotu. Lopullinen läpimurto tapahtui vuonna 1966, jolloin niin Paasio kuin Väinö Leskinen vierailivat Neuvostoliitossa.¹⁰ Neuvostoliitto oli luonnollisesti tyytyväinen muutokseen SDP:n sisällä. Puoluetason yhteistyö käynnistyi nopeasti.

SKP:n ja NKP:n suhteiden kannalta SDP:n rehabilitoituminen oli kuitenkin ongelmallista. SKP ja SDP kävivät edelleen taistelua vallasta niin työväenliikkeessä kuin ammattiyhdistysliikkeessä. Tässä kilpailussa SKP oli koko ajan lievästi alakynnessä. Linjan kärkevöittäminen olisi kuitenkin vaarantanut alkaneen yhteistyön. Lisäksi jatkamalla yhteistyötä mm. hallituksessa vahvistettiin SDP:n sisällä sitä suuntausta, joka ajoi neuvostoystävällisempää politiikkaa. Tällöin oli kuitenkin ilmeistä, että SKP ei pystyisi täyttämään kaikkia yhteistyölle asettamia tavoitteita, jolloin kannatus kääntyisi laskuun. Mutta irtautuminen hallitusyhteistyöstä olisi pahimmassa tapauksessa voinut johtaa porvarilliseen hallitukseen. Niinpä kommunistit jäivät hallitukseen, jolloin sen sisäiset ristiriidat alkoivat kärjistyä ja sen kannatus alentua. Vuonna 1969 syntyivätkin puolueen enemmistö ja vähemmistö.

3. Puoluehajaannuksen vakiintuminen

Tsekkoslovakian kriisi ja siihen liittynyt Varsovan liiton maiden sotilaallinen operaatio oli ky-

symys, jossa SKP puolueena ensi kertaa omak-sui Neuvostoliiton toimintaan nähden kriittisen kannan. Osa puolueen johdosta oli valmis hyväksymään Neuvostoliiton toiminnan sellaise-naan, mutta keskuskomitean ja poliittisen toi-mikunnan enemmistö ajoi läpi kriittisen julki-lausuman:

»Puolue (SKP) on pitänyt ja pitää välttämät-tömänä, että sosialististen maiden ja kaikkien kommunististen puolueiden keskinäiset suhteet rakentuvat riippumattomuuden, tasa-arvoisuuden, toisten maiden sisäisiin asioihin puuttu-mattomuuden ja kiinteän keskinäisen avunan-non ja solidaarisuuden periaatteille... Poliittiselle toimikunnalle ei ole sen käytettävissä ole-vien ja ristiriitaisten informaatioiden perusteel-la käynyt selväksi, etteikö vielä olisi ollut mah-dollisuuksia keskinäissuhteiden poliittiselle jär-jestämiseksi ja ettei muita kuin nyt käytettäviä keinoja vastavallankumouksellisen toiminnan ehkäisemiselle Tsekkoslovakiassa olisi ollut.» (Kansan Uutiset 22. 8. 1968)

SKP:n tarkoituksena oli ollut juhlia puolueen perustamisen 50-vuotisjuhlia elokuun lopussa. Tsekkoslovakian tapahtumien johdosta tehtiin kuitenkin päätös juhlien peruuttamisesta, vaika esim. NKP:n juhla valtuuskunta Arvid Pelšen johdolla oli jo saapunut Helsinkiin. Tätä päätöstä arvosteltiin jossain määrin NKP:n taholta (Saarinen 1984, 93). SKP:n sisällä kritiikki oli huomattavasti kovempaa: seuraavien viikkojen aikana organisoitiin eri puolilla maata piirikoh-taisia perustamisjuhlia, joissa monissa oli neuvostoliittolaisia puhujia ja esiintyjä (Sinisalo 1978, 77—78).

SKP:n kaksi vuotta aikaisemmin valittu uusi puheenjohtaja Aarne Saarinen käsitteli Tsekkoslovakian kysymystä yksityiskohtaisesti muutamaa päivää myöhemmin pidetyssä puolueen keskuskomitean kokouksessa. Siinä hän korosti, että 'mikään kommunistinen puolue ei ole erehtymätön' ja että 'kaikkien puolueiden, niin pienten kuin suurten, itsenäisyyttä on kunnioitettava'. Saarinen esitti toivomuksen, että NKP 'ymmärtäisi' SKP:n omaksuman asenteen Tsekkoslovakian kysymyksessä (Saarinen 1984, 94—98).

Erimielisyydet suhtautumisessa Tsekkoslova-kian tapahtumiin eivät vaikuttaneet niinkään NKP:n ja SKP:n välisiin suhteisiin kuin SKP:n sisäiseen kehitykseen. Puoluehajaannuksella si-

nänsä on ollut monta syytä ja erimielisyydet Tsekkoslovakiasta ovat heijastaneet laajempia aatteellisia erimielisyyksiä. Kun enemmistö arvosteli Neuvostoliiton toimintaa ja vähemmistö sen hyväksyi, oli selvä, että NKP:n sympatiat olivat vähemmistön puolella. Silti NKP ei missään vaiheessa vaatinut SKP:lta uutta kannanottoa (mt., 98). Puolueen vähemmistö sen sijaan vaati useamman vuoden ajan asian käsittelemistä uudelleen (Soihtu 1/1972, 79).

Erinäisistä sympatioista huolimatta SKP:n jakautuminen kahteen vastakkaiseen ryhmittymään on koettu Neuvostoliitossa ongelmalliseksi. NKP on välttänyt avoimet kannanotot korostamalla puolueyhtenäisyyden lujittamisen tärkeyttä ei vain SKP:n itsensä vaan Suomen koko poliittisen järjestelmän kannalta. Aarne Saarisen mukaan NKP yritti sovittaa erimielisyyksiä jo NKP:n 15. edustajakokouksessa vuonna 1969. NKP:n tavoitteena oli tuolloin saada vähemmistö takaisin puolueen johtotyöhön (Saarinen 1984, 120). Kun tässä ei kuitenkaan onnistuttu, jatkui välitystyö ja johti vuonna 1970 ylimääräiseen edustajakokoukseen, jossa muodollinen yhtenäisyys palautettiin. Todellisuudessa edustajakokous kuitenkin merkitsi osapuoliensa legitimoitua: tästä eteenpäin varsinainen päätöksenteko tapahtui osapuolten sisällä (Iivonen 1983, 21).

Koko 1970-luvun ajan puoluehajaannus syi-neen ja seurauksineen oli keskeinen aihe NKP:n ja SKP:n välisessä kanssakäymisessä. Mitä pitemmälle aika kului, sitä kärkevämmin neuvostoliittolaisten taholta arvosteltiin SKP:n enemmistöä. NKP:n tyytyväisyys SKP:n osallistumiseen hallitukseen oli alkanut kadota 1970-luvun alussa. Kun SKP jäi oppositioon, parantuivat myös suhteet niin enemmistön ja vähemmistön kuin enemmistön ja NKP:n välillä. Kun kysymys kommunistien osallistumisesta hallitukseen oli vuosina 1976—1977 uudelleen erityisen ajan-kohtainen, Neuvostoliitossa julkaistiin useita kirjoituksia, joissa hallitusyhteistyötä kritisoitiin voimakkaasti (Krivoguz 1976, Leibzom — Basmakov 1977). Kritiikistä huolimatta puolueen enemmistö ajoi edustajansa hallitukseen — vähemmistö sen sijaan oli jo aikaisemmin muuttunut 'oppositiopolueeksi'.

Yleensä Neuvostoliitossa esitetyt puheenvuorot eivät kuitenkaan olleet puolueen virallisia

kannanottoja vaan niitä esittivät yksittäiset tutkijat. Näin tuki SKP:n vähemmistölle ei tuolloinkaan kanavoitunut virallisia puolue-elimia pitkin: NKP ei edelleenkaan ottanut virallista kantaa kummankaan osapuolen hyväksi. Kriitikki kohdistui ennen muuta siihen, että kumpikaan osapuoli ei NKP:n mielestä ollut osoittanut riittävää sovinnonhalua ja valmiutta vilpittömiin neuvotteluihin puoluehajaannuksen lopettamiseksi.

Voidaan näin ollen sanoa, että keskeisin kysymys NKP:n ja SKP:n välisissä suhteissa on ollut SKP:n sisäinen tilanne. Mutta muitakin kysymyksiä on toki käsitelty. Myös teoreettisista kysymyksistä on keskusteltu, joskin erimielisyydet näissä kysymyksissä ovat vähäiset Länsi-Euroopan kommunistisiin puolueisiin verrattuna. Suurimmat teoreettiset ongelmat ovat tavalla tai toisella liittyneet SKDL:n rooliin ja sen suhteeseen SKP:een. Jo 1970-luvun alussa joutui tulilinjalle SKDL:n silloinen puheenjohtaja Ele Alenius. Hänen skenaarioitaan suomalaisesta sosialismista arvosteltiin niin SKP:n vähemmistön taholta kuin eräissä neuvostoliittolaisissa julkaisuissa. Juri Krasin mm. kritisoi Aleniuksen näkemystä asteittaisesta rauhanomaisesta siirtymisestä sosialismiin Suomessa (Krasin 1972, 130—135). Neuvostoliittolaiset olivat huolestuneita myös siitä, että SKDL:n voima suhteessa SKP:een kasvaisi liikaa. Erityisen huolestuttavana NKP on koko ajan pitänyt sitä, että SKP:lla ei ole omaa pää-äänenkannattajaa (Kansan Uutiset on SKDL:n pää-äänenkannattaja) (Haikara 1975, 367).

Vilkkaan keskustelun herätti myös SKP:n entisen pääsihteerin Arvo Aallon vuonna 1979 hahmottelema 'historiallinen kompromissi'. Aallon puheenvuoro perustui Italian kommunistisen puolueen puheenjohtajan Enrico Berlinguerin vuonna 1974 esittämiin ajatuksiin (Berlinguer 1981, 116—118). Aallon mukaan Suomen talous oli joutunut syvään kriisiin ja tilanteen parantamiseksi tarvittiin laajaa yhteistyötä. Taloutta oli kehitettävä niin, että tyydyttäisiin sekä työväestön että kansallisen porvariston tarpeet, jolloin koko poliittinen järjestelmä vakiintuisi. Näin työväenluokan vaikutusvalta kasvaisi ja rauhanomainen siirtyminen sosialismiin helpottuisi (Aalto 1979, 9—14).

Aaltoa arvosteltiin voimakkaasti, vaikka hän

saikin tukea mm. Aarne Saariselta, jonka mukaan 'historiallinen kompromissi' oli sopusoinnussa SKP:n poliittisen ohjelman kanssa (Saarinen 1979, 299). Tiedonantajan päätoimittaja Urho Jokinen sen sijaan piti Aallon esitystä sekä 'vaarallisena' että 'vahingollisena'. Aallon eräs keskeinen virhe oli ollut se, että hän ei ollut maininnut lainkaan Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden historiallisen kokemuksen suurta merkitystä (Jokinen 1979, 21—37). Vuonna 1982 myös NKP:n politbyron jäsen Arvid Pelše arvosteli ehdotusta 'historiallisesta kompromissista' (Saarinen 1984, 129).

4. Ristiriitojen syveneminen

Vuodesta 1982 lähtien NKP:n ja SKP:n välinen keskustelu on käynyt aikaisempaa huomattavasti kärkevämmäksi ja myös julkisemmaksi. Kun keskustelu aikaisemmin oli käyty piilossa tiedotusvälineistä, alkoi SKP:n ylimääräisessä edustajakokouksessa ko. vuonna käytäntö, jossa kannanottoja on vuodatettu julkisuuteen ja erimielisyyksiä on käsitelty virallisissa puheenvuoroissa.

Toukokuussa 1982 järjestettiin SKP:n ylimääräinen edustajakokous, jota pidettiin eräänlaisena kriisikokouksena. Puolueen kannatus oli pienentynyt jatkuvasti, uusia jäseniä ei saatu kuin nimeksi, sisäiset ristiriidat kärjistyivät.¹¹ Paineet hallinnollisiin ratkaisuihin olivat kasvaneet; seikka joka erityisesti huolestutti neuvostoliittolaisia. Epävarmuutta lisäsi vielä se, että puolueelle piti valita uusi puheenjohtaja — Aarne Saarinen ei enää nauttinut täysin enemmistön luottamusta.

Vielä neljä päivää ennen edustajakokousta (s.o. 10. 5. 1982) SKP:n edustajilla oli Moskovassa neuvottelutilaisuus Arvid Pelšen johtaman NKP:n valtuuskunnan kanssa. Tapaamisen aikana Saarinen arvosteli voimakkaasti neuvostoliittolaisia:

»Puhuminen ja kirjoittaminen neuvostovastaisuudesta SKP:ssa on liioiteltua, kun se perustuu vain yksityisten henkilöiden mielipiteisiin. Huolestuttavaa on se, että jäsenistön keskuudessa laajasti on syntynyt kuva, jonka mukaan NKP suojelee ja tukee SKP:n vähemmistöä sen erillisessä, ryhmäkuntalaisessakin toiminnassa.» (Saarinen 1984, 125)

Myös Pelše oli varsin suorasanainen omassa puheenvuorossaan. Hän syytti SKP:n enemmistöä vilpittömyyden puutteesta puolueiden välisissä suhteissa ja katsoi, että suhteiden huonontuessa puolueiden välillä seurannaisvaikutukset saattavat olla yllättävän laajat:

»... asettaessaan kyseenalaiseksi SKP:n marxilaisleniniläisen luonteen ja siis myös puolueen yhtenäisyyden nämä kehityssuuntauokset ja teot saattavat aiheuttaa pitkälle meneviä kielteisiä seurauksia Suomen sisäpoliittiselle tilanteelle, Neuvostoliiton ja Suomen ystävyuden jatkuvalle kehitykselle ja kummankin maan kansojen yhteistyölle.» (mt., 128)

Pelše arvosteli SKP:n enemmistöryhmää 'todellisesta ajohajasta' niitä puolueen jäseniä kohtaan, jotka ovat 'puolustaneet marxismileninismiä ja solidaarisuutta NKP:n kanssa'. Hän katsoi, että SKP:n ongelmia ei voitu ratkaista järjestöllisin menetelmin. Hän vetosi SKP:n johtoon todellisen, 'marxismi-leninisiin perustuvan yhtenäisyyden puolesta' (mt., 130—131).

NKP:n valtuuskunta esitti toivomuksen, että sen kannanotto saatettaisiin SKP:n keskuskomitean ja 'mahdollisesti puolueen koko jäsenistön tiedoksi' vielä ennen edustajakokousta (mt., 131). Näin kävikin. Sen seurauksena NKP:n viesti kohosi uuden puheenjohtajan vallinnan ohella edustajakokouksen keskeisimmäksi keskusteluaiheeksi.

NKP:n kannanotosta keskusteltiin jo uutta puheenjohtajaa valittaessa. Myös eroava puheenjohtaja Aarne Saarinen otti sen esille omassa puheenvuorossaan suhtautuen siihen erittäin kriittisesti. Hän totesi, että NKP:lla oli oikeus ilmaista oma kantansa SKP:n tilanteesta, mutta SKP:lla oli vastaavasti oikeus ja velvollisuus analysoida NKP:n kantaa 'itsenäisesti' ja 'asiallisesti'. Saarisen mukaan NKP:n kannanotto ei ollut helpottanut tilannetta SKP:ssa:

»NKP:n poliittisen toimikunnan julkistettu kannanotto ei palvele — vaikka toisin on ilmeisesti ajateltu — SKP:n yhtenäisyyskehitystä, vaan näyttää käytännössä toimivan provokatorisen toiminnan virittäjänä ja lähtökohtana. Suuri veljespuolueemme sai kuljetetuksi tähän saliin lyömäaseen, jota tietty ryhmäkuunta on mielin määrin käyttänyt hyväksi, vieläpä koko Suomen kansan ollessa katsomossa...

Niin suuresti kuin kunnioitankin NKP:ta, sen

viisautta yleensä ja suurta myönteistä roolia maailmanhistoriassa, totean, että joissakin asioissa sekin voi erehtyä. Edessämme on nyt yksi tällainen erehdys...

Lopuksi haluan välittää NKP:lle seuraavan sanoman: SKP:ssa ei ole eikä siinä tule ilmenevän neuvostovastaisuutta, ei myöskään NKP:een kohdistuvaa arvostelua, jos me olemmin puolin noudatamme rehellisesti ja johdonmukaisesti niitä periaatteita ja normeja, jotka yhdessä olemme olleet hyväksymässä ja jotka koskevat puolueiden itsenäisyyttä ja sekaantumattomuutta toistensa sisäisiin asioihin...

Kyllä me suomalaiset kommunistit tajuaamme ja otamme huomioon sen tosiasian, että NKP on suuri ja kunnioitusta ansaitseva suuren valtion johtava puolue. SKP on suhteellisen pieni suhteellisen pienen työväenluokan puolue. Mutta itsetunto ei saa olla riippuvainen suuruudesta, sillä pienellä ja suurella on oikeus omaan identtisuuteensa ja omanarvontuntoonsa, jonka varassa se voi elää ja kokea todellista yhteisyyttä suurempiensa kanssa.» (mt., 134—138)

NKP:n kannanoton ensisijaisena tarkoituksena oli ollut estää niukkaen enemmistöön nojautuvan ryhmittymän hallinnolliset ratkaisut vähemmistöä kohtaan. Tältä kannalta kannanotto täytti tehtävänsä. Mutta toisaalta se sai aikaan sen — kuten Aarne Saarinen totesi — että monet puolueen jäsenet ilmaisivat avoimesti tyytymättömyytensä NKP:ta kohtaan. NKP:ta arvosteltiin tavalla, jota koskaan aikaisemmin ei SKP:ssa ollut esiintynyt. Tämä ei luonnollisesti voinut vaikuttaa myönteisesti puolueiden suhteisiin.

Seuraava kriittinen vaihe NKP:n ja SKP:n suhteissa oli kevään 1983 eduskuntavaalit, joissa SKDL menetti kaikkiaan seitsemän kansanedustajapaikkaa. Lapin vaalipiirissä SKDL esiintyi tuolloin kahdella valitsijalistalla, kun piirijärjestön enemmistö päätti sulkea listan puolueen vähemmistön edustajilta. Tähän päätökseen eivät vaikuttaneet edes SKP:n johdon vetoamukset yhtenäisen vaalityön puolesta. Tapausta käsiteltiin Suomen lisäksi myös Neuvostoliitossa. Pravdassa ilmestyi artikkeli, jossa vaadittiin yhtenäisyyden palauttamista, jotta estettäisiin entistä suurempi hajaannus (Pravda, 21. 4. 1983). Tapausta kommentoi myös NKP:n politbyron jäsen Grigori Romanov huhtikuussa 1983 Suomeen tekemällään virallisella vierailulla (YYA-sopimuksen solmimisen 35-vuotisjuh-

lat). Hän varoitti, että NKP aikoo ylläpitää suhteitaan vain vallankumouksellisen SKP:n kanssa (Iivonen 1983, 26). Ehdokaslistoilta syrjäytetty ja silti eduskuntaan päässyt Esko-Juhani Tennilä sai kevään ja kesän 1983 aikana runsaasti huomiota neuvostoliittolaisissa tiedotusvälineissä.

Vuonna 1984 järjestettiin SKP:n sääntömääräinen edustajakokous, 20. järjestyksessään. Tilanne oli kevään 1982 kokouksesta muuttunut siten, että puolueen enemmistö oli nyt tiukasti aikaisempaa jyrkemmän politiikan kannattajan Arvo Aallon kontrollissa. Tämän johdosta perinteisen osapuolijaon ulkopuolella ollut Jouko Kajanoja syrjäytettiin ja Aalto valittiin hänen tilalleen. Samalla niin poliittinen toimikunta kuin keskuskomiteakin puhdistettiin vähemmistön edustajista. NKP:n valtuuskunta, jota johti politbyron jäsen Mihail Solomentsev, seurasi kokousta kykenemättä vaikuttamaan sen kulkuun. Solomentsevin vetoamukset yhtenäisyydestä kaikuivat kuuroille korville, vaikka vielä ennen edustajakokousta pidetyssä tapaamisessa suomalaiset olivat korostaneet, että SKP:n johto 'tekee kaikkensa turvataksaan edustajakokouksen sujumisen puolueen eheytyksen merkeissä' (Tiedonantaja 24. 10. 1984). Myös virallisessa puheenvuorossaan Solomentsev ilmaisi NKP:n varmuuden siitä, että 'SKP:n 20. edustajakokouksen edustajat tekevät kaiken tarvittavan lujittääkseen puolueen ideologista, poliittista ja järjestöllistä perustaa ja turvataksaan sen rivien yhtenäisyyden' (Yhteistyö 22—23/1984, 19).

Puolueen enemmistöläisen johdon saama vastaanotto Neuvostoliitossa oli hyvin viileä. Tass mm. kommentoi lyhyesti: 'Suomen kommunistisen puolueen viime vuosina kokemat vaikeudet tulivat ilmi puoluekokouksen aikana. Tämä heijastui sekä eräissä kokouksen asiakirjoissa että puolueen johtoelinten vaalien aikana' (Tiedonantaja, 29. 5. 1984). NKP lähetti muodollisen onnittelusähkeen, mutta tyytyi muutoin koko kesän vain seuraamaan kehitystä SKP:n sisällä. Yhteydenpito SKP:n vähemmistön edustajiin sen sijaan jatkui.

Lokakuussa 1984 politbyron jäsen Grigori Romanov vieraili jälleen Suomessa. Hän johti Suomi-Neuvostoliitto-seuran perustamisen 40-vuotisjuhllaisuuksiin Helsingissä osallistunutta

valtuuskuntaa. Vierailun aikana käytiin neuvotteluja myös SKP:n johdon kanssa SKP:n sisäisestä tilanteesta. Tuomisinaan Romanovilla oli NKP:n politbyron kirje SKP:lle. Politbyron kirjeessä vedotaan SKP:n perinteiseen rooliin Suomen politiikassa ja varoitetaan, että hajaannuksen takia tuo asema ollaan menettämässä. NKP valitti sitä, että jopa eräät SKDL:n johon kuuluvat SKP:n edustajat (ilmeinen viittaus Aarne Saariseen) ovat antaneet lausuntoja, jotka 'suuntautuvat NKP:n ja SKP:n veljellisiä suhteita vastaan'. Erityisen valitettavaa oli, että SKP ei ollut sanoutunut irti näistä lausunnoista. Vastuu tästä kuuluu NKP:n mukaan 20. edustajakokouksessa valitulle uudelle johdolle.

»SKP:n uuden johdon olisi luullut pitävän lähtökohtanaan puolueen ylimpiä etuja, ottavan huomioon kommunistien mielen vallanneet tunteet, nimittäin pettymyksen 20. edustajakokouksen tuloksiin ja huolestuneisuuden puolueen tulevaisuudesta, ja ryhtyvän toimenpiteisiin syntyneen tilanteen korjaamiseksi.

Mutta kehitys lähti kulkemaan aivan toiseen suuntaan. Kaikki ovat selvillä lukuisista tosiasioista, jotka todistavat, että edustajakokouksen jälkeen on tietoisesti toteutettu linjaa, joka on suunnattu SKP:n yhtenäisyyttä ja peruseriaatteita vastaan, joiden horjuttaminen johtaisi viime kädessä SKP:n likvidointiin kommunistisena puolueena. Miten muuten ovat selitettävissä julkiset lausunnot hajaannuksen sallittavuudesta, toivottavuudesta ja jopa 'hyödyllisyydestä'.» (Tiedonantaja 24. 10. 1984)

NKP korosti, että sen lähtökohtana on 'SKP:n hajaannuksen sallimattomuus'. Siksi NKP lupasi tukensa kaikelle sellaiselle toiminnalle, joka tähtäsi SKP:n yhtenäisyyden palauttamiseen. SKP:n sisäisen tilanteen parantaminen oli myös Suomen kansallisten etujen mukaista.

'Kirjallinen' kurinpalautus ei kuitenkaan vaikuttanut ratkaisevasti tilanteeseen puolueen sisällä. Puolueen johto koki kirjeessä esitetyn arvostelun perusteettomaksi ja katsoi, että se ei keskuskomitean kannalta antanut mitään aihetta mihinkään erityistoimenpiteisiin (Kansan Uutiset 29. 10. 1984). Keskuskomitea ts. katsoi, että kyseessä on SKP:n sisäinen asia, joka ratkaistaan keskuskomitean parhaaksi katsomalla tavalla. Puolueen hajoaminen lopullisesti koettiinkin tämän jälkeen entistä todennäköisem-

mäksi. SKP:n entinen puheenjohtaja Aarne Saarinen mm. totesi, että kahden kommunistisen puolueen syntyminen Suomeen vaikutti 'kiertämättömältä' (Helsingin Sanomat 26. 11. 1984).

5. Yhteistyön muodot ja tulevaisuus

Edellisissä luvuissa on kuvattu NKP:n ja SKP:n välisten suhteiden kehittymistä puoluejohdon tasolla. Mutta puolueiden välisissä suhteissa on kyse muustakin kuin vain yhteisistä tapaamisista sekä SKP:n sisäistä tilannetta koskevista neuvotteluista.

Yhteistyön muodot ovat siis moninaiset. Keskeisellä sijalla SKP:n sisäisen päätöksenteon ja poliittisen linjan muotoutumisen kannalta ovat luonnollisesti puoluejohdon viralliset tapaamiset. Niihin on SKP:sta osallistunut perinteisesti enemmistön ja vähemmistön johtomiehet. NKP:ta näissä vuosittaisissa tapaamisissa on tavallisesti edustanut joku politbyron jäsen (tavallisimmin Grigori Romanov), keskuskomitean kansainvälisen osaston edustajat sekä usein myös joko Karjalan tai Eestin puoluejohdon edustaja.

Millainen sitten on asioiden käsittelytapa näissä tapaamisissa? Aarne Saarinen on kirjassaan kuvannut niitä seuraavasti.

»Puolueittemme valtuuskuntien monien tapaamisten yhteydessä vakiintui sellainen tilanne, että niissä käsiteltiin pääasiassa SKP:n sisäisiä ongelmia. Neuvottelusetelmat muodostuivat seuraavanlaisiksi: toisella puolella pöytää istui NKP:n valtuuskunta poliittisen toimikunnan jäsenen johdolla ja heitä vastapäätä SKP:n valtuuskunta minun johdollani. Minä esitin SKP:n selostuspuheenvuoron — vastuunalaisen johdon puheenvuoron. Sen jälkeen Taisto Sinisalo esitti vähemmistön, asiallisesti puolueoposition puheenvuoron, joka tavallisesti sisälsi suuren joukon syytöksiä enemmistöä ja Kansan Uutisia vastaan ja luetteloita niiden tekemistä »virheistä». Välillä NKP:n edustajat tekivät huomautuksia ja kysymyksiä. Lyhyemmän tai pitemmän tauon jälkeen, usein seuraavana päivänä NKP:n valtuuskunta esitti omat mielipiteensä, tavallisesti poliittisen toimikunnan nimissä. Usein NKP:n edustajat ilmaisivat tuskastumisensa siitä, ettei SKP:ssa saada syntymään yhtenäisyyttä ja että tulemme tapaamisiin aina erimielisinä.» (mt., 121—122)

Puoluetason tapaamiset ovat aina olleet suljettuja tilaisuuksia eikä niiden sisällöstä olla jälkeinpäin informoitu muita kuin puolueen jäseniä eri piirijärjestöjen järjestämissä suljetuissa selostustilaisuuksissa. Niiden sisältöä ei yleensä olla käsitelty esim. SKDL:n sanomalehdissä muista tiedotusvälineistä puhumattakaan.

Vuosittaiset tapaamiset eivät luonnollisesti ole olleet ainoita tilaisuuksia, joissa oli mahdollisuus mielipiteiden vaihtoon. Kahdenkeskeisiä tapaamisia on järjestetty myös silloin, kun ilmaantui joitakin erityisen pulmallisia ongelmia. Neuvotteluja on järjestetty myös silloin kun NKP:n johdon jäseniä on osallistunut virallisiin valtiovierailuihin Suomeen (esim. Romanov lokakuussa 1984).

Mutta ideologisia kysymyksiä ja niiden liittymistä puolueiden välisiin suhteisiin käsitellään myös muualla kuin johdon tapaamisissa. NKP:n keskuskomitean alaisessa marxismi-leninismiin instituutissa on joitakin tutkijoita, joiden töissä käsitellään usein Suomeen ja SKP:een liittyviä kysymyksiä.¹² Käännöksiä heidän töistään julkaistaan myös Suomessa joko erillisinä kirjoina tai käännösartikkeleina. Tällaiset kirjoitukset antavatkin NKP:lle erinomaisen mahdollisuuden tarkastella kriittisesti SKP:n ja sen johdon toimintaa. Viestejä on mahdollista välittää myös sanomalehtien palstoilla. Tässä mielessä on Pravdan lisäksi käytetty mm. Petroskoissa ilmestyvää suomenkielistä Neuvosto-Karjalaa sekä eestiläisiä sanomalehtiä.

Merkittävä osa puolueiden välisestä ideologiasta yhteistyöstä koostuu SKP:n erityisesti nuorille aktiiveille annettavasta aatteellisesta koulutuksesta ns. puoluekoulussa Moskovassa. Useimmat puolueen palveluksessa olevat työntekijät ovat jossain vaiheessa opiskelleet Moskovassa. Koulutus on siellä varsin tehokasta: marxismi-leninismien perusteiden lisäksi jo yhden vuoden kurseille osallistuneet saavat mm. välttävän taidon puhua ja ymmärtää venäjää. Koulutuksella on myös tietty internationalistinen funktio, onhan koulussa oppilaita kymmenistä maista maapallon eri puolilta.

Eräs osa ideologisesta yhteistyöstä tapahtuu luennoitsijavierailujen kautta. Neuvostoliitosta on saapunut usein luennoitsijoita ja tutkijoita SKP:n vieraaksi. Samoin Neuvostoliitosta toimitetaan kiertoartikkeleja kansandemokraatti-

sen lehdistön käyttöön. Myös tämän ns. tieteellisen yhteistyön määrässä on viime vuosina ollut havaittavissa selvää supistumista.

NKP:n ja SKP:n välisistä suhteista puhuttaessa esitetään aika ajoin olettautua siitä, että NKP tukisi huomattavilla summilla SKP:n ja SKDL:n toimintaa.¹³ Rahallisesta tuesta ei kuitenkaan ole olemassa mitään kiistatonta näyttöä. Voidaankin perustellusti väittää, että tänä päivänä SKP:n ja SKDL:n toiminnan päärahoittajana ei ole sen enempää NKP kuin puolueen jäsenistöäkään. Tärkein SKP:n toiminnan rahoittaja on Suomen valtio suoran ja epäsuoran puoluetuen kautta (Iivonen 1983, 23).

NKP:n ja SKP:n väliset suhteet ovat tänä päivänä pahemmassa aallonpohjassa kuin koskaan aikaisemmin. NKP on suhtautunut avoimen tyytymättömästi SKP:n 20. edustajakokouksen päätöksiin ja on vaatinut paluuta SKP:n keskuskomitean huhtikuussa 1983 tekemään päätökseen, jossa hallinnolliset menetelmät puolueen ongelmien ratkaisukeinona torjuttiin (Tiedonantaja 24. 10. 1984). Tyytymättömyyttä on osoitettu mm. siten, että NKP pitää yhteyttä useisiin SKP:n entisen johdon jäseniin edelleen, mutta nykyiseen johtoon vain normaalin 'rutiiinin' yhteydessä.

Useissa NKP:n viesteissä ja kannanotoissa on todettu, että puoluehajaannuksen syveneminen vaikuttaa koko Suomen poliittiseen järjestelmään. Ja todellakin, SKP:n aikaisemmin merkittävä rooli suomalais-neuvostoliittolaisten suhteiden kokonaisuudessa on muuttunut. SKP:n parlamentaarisen ja ammattiyhdistysvoiman vähentyessä aloite idänpolitiikassa on siirtynyt yhä enemmän toisille puolueille (sosialidemokraateille ja keskustapuolueelle), sellaisille kansalaisjärjestöille kuin Suomi-Neuvostoliitto-seura ja rauhanpuolustajat sekä eräille kaupallisille organisaatioille. Näin valtiolliset suhteet (rauhanomainen rinnakkainolo) näyttävät toistaiseksi syrjäyttäneen kommunististen puolueiden väliset suhteet (proletaarinen internationalismi).

Poliittisesti merkittävin on muutos NKP:n ja SDP:n välisissä suhteissa. Suhteet ovat parantuneet vuodesta 1966 lähtien, mutta ennen muuta Kalevi Sorsan toimiessa SDP:n puheenjohtajana. SKP:lla on kestänyt kuitenkin yllättävän pitkään tämän muutoksen havaitseminen. Vielä

vuonna 1982 SKP ja erityisesti puolueen vähemmistö vastusti Mauno Koiviston valintaa tasavallan presidentiksi Urho Kekkosen jälkeen. Monet olivat sitä mieltä, että Koivistolla ei ole edellytyksiä jatkaa Paasikiven-Kekkosen linjaa (Saarinen 1984, 179—180). Kuitenkin Mauno Koivisto on presidenttikaudellaan vierailut jo useaan otteeseen Neuvostoliitossa ja on siellä saavuttanut sen luottamuksen, joka Suomen presidenteillä on siellä jo usean vuosikymmenen ajan ollut.¹⁴ Hyvänä esimerkkinä tästä on loka-kuussa 1984 'Meždunarodnaja žizn' -lehdessä julkaistu Juri Komissarovin artikkeli, jossa Mauno Koiviston toimintaa Suomen ulkopoliittisen linjan jatkajana arvioidaan erittäin myönteisesti (Komissarov 1984, 11). Vastaavasti pääministeri Kalevi Sorsa sai poikkeuksellisen suurta huomiota vieraillessaan Neuvostoliitossa syyskuussa 1984, jolloin hän tapasi henkilökohtaisesti mm. puoluejohtaja ja presidentti Konstantin Černenkon.¹⁵ Tapahtuman merkitystä lisää se, että SKP:n entinen puheenjohtaja Aarne Saarinen ei oman kertomansa mukaan koskaan päässyt vastaavaan:¹⁶

»NKP:n pääsihteeri ja korkeimman neuvoston puhemies Leonid Brežnev otti aikanaan vastaan useita suomalaisia porvarillisia ja sosialidemokraattisia johtohenkilöitä, mutta ei kertaakaan minua SKP:n puheenjohtajan ominaisuudessa... Tietyvästi tätä ei tapahtunut myöskään Taisto Sinisalon kohdalla hänen ollessaan SKP:n varapuheenjohtaja...» (Saarinen 1984, 138—139)

Loppupäätelmänä voidaan todeta, että mitä hajanaisemmaksi ja poliittisesti merkityksettömämmäksi SKP muuttuu, sitä vähämerkityksisempi se on NKP:n kannalta. Tällainen kehitys ei sinänsä ole ainutkertainen: vastaavaa kehitystä on tapahtunut myös NKP:n suhteissa Italian, Espanjan ja Ranskan kommunistisiin puolueisiin (Timmermann 1982, 288—317). Neuvostoliitossa uskotaan, että tiivistämällä ja monipuolistamalla yhteistyötä sosialidemokraattien, keskustan ja rajatussa määrin myös oikeiston kanssa NKP voi parhaiten vahvistaa Suomen nykyisen ulkopoliittisen linjan jatkuvuutta. SKP voi tällöin rauhassa jatkaa sisäistä kiistelystä ja muuttua merkityksettömäksi sirpalepuolueeksi, jota muut eivät enää koe varteentotettavaksi yhteistyökumppaniksi.¹⁷

VIITTEET

¹ Viime vuosien vaalitulokset antavat kehityksestä varsin hyvän kuvan:

Eduskuntavaalit 1975	18,9 %
Eduskuntavaalit 1979	17,9 %
Eduskuntavaalit 1983	14,0 %
Kunnallisvaalit 1984	13,9 %

² SKP on varsin varauksellisesti suhtautunut mm. länsieurooppalaiseen rauhanliikkeeseen, koska se puolueen mielestä virheellisesti samaistaa Yhdysvallat ja Neuvostoliiton sekä niiden varustautumispolitiikan.

³ Puhuessaan puolueen perinteisestä aatteellis-poliittisesta linjasta Neuvostoliitossa on korostettu käsitteitä 'internationalistinen' ja 'marxilais-leniniläinen'.

⁴ Lenin tosin korosti, että kysymyksessä ei ole 'rauhantomainen' vaan 'sotaisa' rinnakkainolo.

⁵ »Mitä voimakkaampi sosialismi on taloudellisesti, sotilaallisesti ja poliittisesti, sitä vähemmän imperialisteilla on mahdollisuuksia ryhtyä vastavallankumouksen eksportointiin ja sitä enemmän on kapitalististen maiden työväenluokalla ja työtätekevillä joukoilla mahdollisuuksia saada ratkaiseva voitto imperialismista. Siitä syystä... sosialismin puolustaminen on kommunistien kansainvälinen velvollisuus.» (Krasin, 223)

⁶ Kominformin lakkauttamisen jälkeen tärkein multilateralismin muoto ovat olleet kommunistisen ja työväenpuolueiden neuvottelukokoukset, joita on pidetty vuosina 1957, 1960 ja 1969. Pienempiä monenkeskeisiä tapaamisia on ollut mm. vuonna 1976. Neuvottelukokousten järjestämistä ovat vaikeuttaneet milloin välirikko Kiinan kanssa, milloin erimielisyydet Länsi-Euroopan puolueiden kanssa. Myös multilateraalissa suhteissa on tapahtunut siirtyminen puoluetoimintatavaksi.

⁷ Eurokommunismista on kirjoitettu lukematon määrä tutkimuksia ja selvityksiä. Ks. esim. V. V. Aspaturian — J. Valenta — D. P. Burke (eds.), *Eurocommunism Between East and West*. Bloomington 1980, C. Boggs and D. Plotke (eds.) *The Politics of Eurocommunism*. London 1980, F. Claudin, *Eurocommunism and Socialism*, London 1978, P. Filo Della Torre, P. Mortimer and J. Story (eds.), *Euro-*

communism: Myth or Reality? Harmondsworth 1979, R. Godson and S. Haseler, 'Eurocommunism': Implications for East and West, London 1978, G. Schwab (ed.), *Eurocommunism. The Ideological and Political-Theoretical Foundations*. London 1981 ja C. Webb, *Eurocommunism and Foreign Policy*, London 1979.

⁸ Eräät suomalaiset punakaartilaiset ajautuivat jopa bolševikkien vastustajien riveihin. V. 1918 eräät suomalaiset osallistuivat vasemmistososialistivallankumouksellisten vallankaappausyritykseen Leninin hallitusta vastaan. (Peters 1924, 19—20).

⁹ Osmo Apusen mukaan Urho Kekkosen eräs perusasio oli siinä, että hän jo maailmansodan aikana teki 'perusarvion tulevien vuosikymmenien voimasuhteista Suomen kannalta tarkastellen' ja piti tuosta arviosta jatkossa myös kiinni. (Apunen 1984, 30).

¹⁰ Juuri Väinö Leskinen oli keskeinen henkilö niin suhteiden huonontuessa kuin myös niiden parantuessa (ks. Keskinen 1978, 285—293).

¹¹ Puolueen itseanalyysistä ks. SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen asiakirja. Päivän Posti 5/1982, s. 3—5.

¹² Tutkijoiden roolista NKP:n kansainvälisissä suhteissa ks. Jerry F. Hough, *Soviet Policymaking Toward Foreign Communists. Studies in Comparative Communism*, vol. XV, no. 3, Autumn 1982, s. 177.

¹³ Tällaisen väitteen on esittänyt mm. SKP:n keskuskomitean entinen työntekijä Uolevi Mattila artikkelissaan »SKP:n venäläinen ruletti» (Helsingin Sanomat, 4. 9. 1983).

¹⁴ Ks. Konstantin Černenkon tervehdys suomalaisille tv-katsojille välirauhansopimuksen solmimisen 40-vuotispäivän johdosta. (Pravda, 22. 9. 1984).

¹⁵ Sorsan vierailusta kerrottiin neljänä peräkkäisenä päivänä Pravdan palstoilla. Kolmena näistä päivistä Sorsa sai kuvansa Pravdan etusivulle. (Pravda, 25. 26. 27. ja 28. 9. 1984).

¹⁶ Toisaalta Taisto Sinisalo kirjoittaa, että hän tapasi Breznevän tämän ollessa pääsihteeri ensi kerran vuonna 1969. (Sinisalo 1978, 85).

¹⁷ Tämän artikkelin kirjoittamisen jälkeen Pravdassa ilmestyi laaja arvio, jonka mukaan 'suurpääoma' pyrkii hajottamaan SKP:n. (Pravda, 13. 12. 1984).

LÄHTEET

Aalto, Arvo, Historiallinen kompromissi suomalaisena mahdollisuutena. *Kommunisti* 1/1979, 9—14.

Apunen, Osmo, *Tilinteko Kekkosen aikaan*. Kirjayhtymä, Helsinki 1984.

Boggs, Carl, *The Impasse of European Communism*. Westview Press, Boulder Colorado 1982.

Borg, Olavi — Paastela, Jukka, *Communist Participation in Governmental Coalitions: The Case of Finland*. University of Tampere, Department of Political Science, *Research Reports* 59/1981.

Friend, Julius W., *The Communist Party of the Soviet Union and the Non-Ruling Communist Parties: Policies, Tactics, Negotiating Behavior*. The French Communist Party. *Studies in Comparative Communism*, Vol. XV, No. 3, Autumn 1982, 212—235.

Haikara, Kalevi, *Isänmaan vasen laita*. SKDL 30 vuotta piikkinä kansakunnan lihassa. Otava, Helsinki 1975.

Hakalehto, Ilkka, *SKP ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918—1928*. WSOY, Porvoo 1966.

Hough, Jerry F., *Soviet Policymaking Toward Foreign Communists. Studies in Comparative Communism*. Vol. XV, No. 3, Autumn 1982, 167—183.

Hyvärinen, Matti, SKP:n perinnöllinen sairaus. *Helsingin Sanomat*, 27. 5. 1984.

Iivonen, Jyrki, Neuvostoliiton ulkopoliittikan suuntaviivointa. *Ulkopolitiikka* 19 (1982): 2, 8—13.

Iivonen, Jyrki, *A Ruling Non-Ruling Communist Party in the West: The Finnish Communist Party*. University of Tampere, Department of Political Science, *Occasional Papers* 32/1983.

Jokinen, Urho, Suomalainen kompromissi. *Soihtu* 3/1979, 21—37.

- Keskinen, Tuomas, *Aika sotia — aika sopia*. Väinö Leskinen 1917—1972. Tammi, Helsinki 1978.
- Komissarov, Juri, Suomen rauhan ja hyvän naapurisuuden linja. *Neuvostoliitto tänään*. APN, 43/1984.
- Koronen, M. M., *V. I. Lenin i Finlandija*. Lenizdat, Leningrad 1977.
- Krasin, J. A., *Lenin, vallankumous, nykyaika*. Edistys, Moskova i.v.
- Krasin, J. A., *Vallankumousprosessin dialektiikka*. Metodologian kysymyksiä. Kansankulttuuri, Helsinki 1972.
- Kubalkova, V. — Cruickshank, A. A., *Marxism-Leninism and Theory of International Relations*. Routledge & Kegan Paul, London 1980.
- Krivoguz, I. M., Historical Experience and Current Problems of Participation by Communists in the Governments of Non-Socialist Countries. *Soviet Law and Government*, Summer 1976, 3—33.
- Kuusinen, O. W., Suomen kommunistisen puolueen perustavan kokouksen avoin kirje toveri Leninille. *Valitut teokset (1918—1964)*. Edistys, Moskova i.v.
- Lange, Peter — Vannicelli, Maurizio (eds.), *The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*. A Casebook. Macmillan, London 1981.
- Leibzon, Boris — Basmakov, Leonid, *Kommunistinen etujoukko*. Kursiivi, Helsinki 1977.
- Lenin, V. I., Euroopan yhdysvaltain tunnuksesta. *Teokset* 21, 334—338.
- Mattila, Uolevi, SKP:n venäläinen ruletti. *Helsingin Sanomat*, 4. 9. 1983.
- Mujal-Leon, Eusebio, The Spanish Communist Party. *Studies in Comparative Communism*, 3/1982, 236—265.
- Pelše, Arvid, NKP:n tervehdys edustajakokoukselle. *Kommunisti* 4—5/1969, 174—177.
- Peters, J. A., Vospominanija o rabote v VCK v pervyj god revoljutsii. *Proletarskaja revoljutsija* 10/1924, 5—32.
- Ponomarjov, Boris et al. (toim.), *Työväenluokan kansainvälinen vallankumouksellinen liike*. Edistys, Moskova i.v.
- Saarinen, Aarne, Keskustelu jatkokoon. *Kommunisti* 4/1979, 299.
- Saarinen, Aarne, *Suomalaisen kommunismin kokemuksia*. Tammi, Helsinki 1984.
- Sinisalo, Taisto, *Niin muuttuu maailma*. Muistikuvia ja mielipiteitä. Tammi, Helsinki 1978.
- SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen asiakirja. *Päivän Posti* 5/1982, 3—5.
- Sobolev, A. I. et al. (eds.), *Outline History of the Communist International*. Progress, Moscow 1971.
- Timmermann, Heinz, Concluding Comments: Soviet Treatment of Western Communists. *Studies in Comparative Communism*, 3/1982, 288—307.
- Urban, Joan Barth, The Italian Communist Party. *Studies in Comparative Communism*, 3/1982, 184—211.
- Ylimääräisen edustajakokouksen päätökset 16. edustajakokouksen pohjaksi. *Soihtu* 1/1972, 69—92.
- Sanomalehdet:
Helsingin Sanomat
Kansan Uutiset
Pravda
Tiedonantaja
Yhteistyö